

Reformáció és népművészet a Tolna megyei Sárközben

A **Sárköz** vagy **Tolna megyei Sárköz**, mint néprajzi kistáj a magyar néprajztudományban többnyire **Alsónyék, Decs, Ócsény** és **Sárpilis** községek területét jelenti. A táj némely szerzőnél Bátával, az itt élő református lakossággal is kiegészül.

A Dunamente – közte a Sárköz lakossága is – a magyar területek közül az első között tért át a protestáns vallásra – ahogy Földváry László, a Dunamelléki Református Egyházkerület historikusa írta: „**A magyarföldi reformációnak kiindulási pontja az alsó-dunamellékén volt.**” Már az 1540-es években terjedt itt a reformáció, és **Tolna mezővárosa** vált a hódoltsági területek egyik szellemi központjává. Itt már a 16. században protestáns főiskola működött, külföldet megjárt, művelt tanárokkal, és velük közvetlen kapcsolatban álltak a hitújítók: Sztárai Mihály, Szegedi Kis István, Skaricza Máté, Eszéki Imre, Tövisi Mihály, Thúri Farkas Pál, Decsi Gáspár, Tolnai Fabricius Bálint.

Tolna mellett **Decs is** jelentős szerepet játszott a magyar reformáció terjesztésében. Forrásaink szerint a Sárközben először itt bukkant fel 1540-ben protestáns prédikátor, egy bizonyos Gergely pap. Decs olyannyira fontos szerepet játszott a korai magyar reformációban, hogy az 1560-as években Szegedi Kis István szuperintendens zsinatot tartott itt.

A vallási megoszlás alakulása

Év	Összesen		
	ref.	ev.	rk.
1869	5408	10	637
1880	5278	65	1630
1890	5445	334	3052
1900	5535	297	7116
1910	5490	253	7818
1920	4874	342	8442
1930	4769	392	9210

Sárköz népművészete

Sárköz sajátos, gazdag népművészetének kialakulása az itt élő református lakosság 19. századi Duna-szabályozást követő ármentesítése után bekövetkező gyors meggazdagodásának egyenes következménye.

A jellegzetes szőttes- és hímzéskultúra, a gyöngygallér, a színes, nemes anyagokból álló viselet, az ahhoz tartozó kiegészítők - a gabóca csipke, a tornyosbársony - a nyelvjárás és a tájegységre jellemző népdalok és táncok együttesen határozzák meg a sárköziek kulturális önazonosságát.

Mindez manapság a **Sárközi Lakodalom** elnevezésű rendezvényen jelenik meg egyszerre, így a program a sárközi népművészet és folklór átadásának, továbbélésének, láthatóvá válásának jó alkalma.

A ma élő és alkotó sárközi kézművesek (többségében a Tolna Megyei Népművészeti Egyesület tagjai), hagyományőrző egyesületekben tömörülő néptáncosok, népdalénekesek, népzeneészek a hagyományok életben tartói és továbbadói.

Sárközi népviselet (hungarikum)

A Kárpát-medence magyar népviseletei közül kettő válik ki gazdagságát, színösszeállítását, alapanyagát tekintve: a **kalotaszegi** és a **sárközi**. E népviselet pompája, tökéletes színharmóniája többek között **Csók István** festőművészt is megihlette.

A sárközi népviselet a magyar népviseletek közül a legrégebbi formájú, legdíszesebb és a legdrágább anyagokból készült. A szoknyák anyaga selyem és bársony, igen gazdagon díszítve. Öltözetük: nemek, korosztályok, családi állapot szerint különbözött, s alkalmazkodott a különféle évszakokhoz, a munkához és az ünnepnapokhoz.

A lányok **minden úrvacsorakor új ruhát** kaptak (hatszor egy évben). A módosabb házaknál akár 20 öltöző ruha is volt. A gazdag családokban a nők öltözködésükkel fejezték ki a vagyonukat, ami leginkább a drága anyagokon és a díszeken volt látható. A ruha árától függött a díszítés. A selymet a Franciaországi Lyonból, míg a gyöngyöt és a pántlikát Csehországból hozatták.

Szövés

A sárközi díszítőművészet legfejlettebb, **legismertebb ága** a szövés. A sárközi szövésről szóló első híradás 1715-ből származik.

Hímzés

A **sárközi hímzés** főként a női viselethez kötődött. Öt egymástól teljesen eltérő stílusú hímzés alakult ki. A halottas párnavégek, a főkötők, a bíborvégek, az ingujjak és a kendők öt különböző funkcionális tárgycsoportot képviselnek és mindegyikük díszítő stílusa más és más. A különféle hímzésstílusok a sárközi népviselet különböző ruhadarabjain egymással mégis harmonikus egységet alkottak. Ez jól jellemzi a sárközi népművészetben belül a hímzéskultúra magas színvonalát.

Kerámia

A „sárközi stílus” összefoglaló név, mely több központ munkásságát összegzi bizonyos stílusjegyek alapján.

Népköltészet

A sárközi népköltészetnek legjellemzőbb műfaja a **lírai dal**. Sárköz népdalkincse feltűnően gazdag, egy-egy jó énekes sokszor több száz nótát is ismert. Minden alkalmat felhasználtak a nótázásra, még hangszeres zenekísérettel is daloltak pl.: tánc közben. A szebb alkotások rendkívül rövid idő alatt elterjedtek, és az újak

mellett sokáig megőrizték a hagyományos dalkincset is. Az országosan ismert dalokat itt is tudták, sok esetben helyi szövegváltozattal. A lírai dalok közül a szerelmi népdalok csoportja a leggazdagabb. A legrégebb szerelmi népdalok a vízi világot idézik:

Sűrű nádas, magas a teteje,
Szárcsamadár fészket rakott benne.
Mondd meg nekem, te fekete madár:
Merre jár most az én kedves babám.

Sok pásztor- és betyárdalt is tudtak. A dalok mellett verset, rigmust, különféle mondókákat, falucsúfolókat és találós kérdéseket is gyűjtöttek náluk.

Néptánc

A sárközi táncdialektus a kelet-dunántúli csoporthoz tartozik, amely tovább folytatódik a Duna-Tisza közti Bácskába, Kalocsán és környékén, és általában a Duna egész mellékén. A sárköziek minden alkalmat megragadtak a táncra. Változatosság, a mozgás magas fokú, művészi megnyilvánulása, **erő és optimista öntudat jellemző** rájuk. A sárközi táncok legrégebb rétegét a kanász táncok képviselik. E régi férfi szóló a Sárközben már fejlettebb páros, csoportos tánccá alakult; a kanásztáncból sarjadt a **cinöge**, az **ugrós** és még több más tánc. A verbunk is ismert volt. A páros táncok közül a lassú csárdás eléggé színtelen, annál jellemzőbb a **gyors, friss csárdás**. A viszonylag épen fennmaradt női körtáncok mindmáig nagyon sok alkalmi változatban élnek. A sárközi táncok közül a **nők karikázója** (körtánca) a magyar nyelvterület egyik leggazdagabb, legszínesebb énekes körtánc típusa.

A sárközi karikázók kísérődallamaiban a 11 szótagos, régies aszimmetrikus dalok együtt jelennek meg a 8 szótagos tripódikus dallamokkal, az egyenletesen negyedelő dudanótákkal, valamint az újabb pontozott ritmusú dallamokkal és a műdalokkal.

Sárköz népművészete 2012 őszén felkerült az UNESCO szellemi kulturális örökség magyar jegyzékére. Mindezekben gyönyörködni a decsi tájházban és - babamúzeumban is lehet.

Összeállította a Wikipédia alapján

Mester Lajosné
pedagógus